

Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen'in Hayatı ve Siyasi Mücadelesi

Hasan KARAKUZU*

Özet

Osmanlı'dan devralınan demokrasi deneyimi Cumhuriyetle ileriye götürülerek erkeklerin yanında kadınların da milletvekilli olmasının önünü açmıştır. Kadınların 1934 yılında çıkarılan kanunla milletvekili olarak Meclise girmesi yönünde adım atılarak 1935 yılında yapılan genel seçimlerde 17 kadın vekil seçilmiştir. Bu bağlamda 1935 yılından 1969 yılına kadar 34 yıl boyunca Çanakkale gibi tarihi önem sahip bir kentten kadın milletvekili seçilmemiştir. Makalenin odak noktası olan Zekiye Gülsen, ise uzun yıllar verdiği mücadele sonucunda 1969 genel seçimlerinde Çanakkale'nin ilk kadın milletvekili olarak Meclis'e girmeye hak kazanmıştır. 1973 genel seçimlerinde de kenti Meclis'te temsil eden Gülsen, eğitimci kişiliğinin getirdiği sorumluluk bilinci ve kadın-erkek eşitliğinin toplumun her alanına yansıtılması anlamında yol gösterici konuşmalar yapmıştır. Gülsen, ülkedeki önemli meseleler ile Çanakkale'nin sorunlarını Meclis kürsüsünden dile getirerek hem ulusal basın hem de yerel basında manşetlerde yer bulmasını sağlamıştır. Çalışmada; Zekiye Gülsen'in siyasi hayata atılma serüveni, bütün zorluklara rağmen yılmadan mücadele etmesi, ülkesini ve kentini seven bir kadın siyasetçinin 1969 ve 1973 genel seçimlerinde milletvekili seçebilmek için yaptığı faaliyetlerden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zekiye Gülsen, Çanakkale, Seçim, Milletvekili, Millet Meclisi.

* Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, ZMYO, E-mail: hasan_karakuzu@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-1808-3337>).

The Life and Political Struggle of Çanakkale MP Zekiye Gülsen

Abstract

The democratic experience inherited from the Ottoman Empire was taken forward with the Republic and paved the way for women to become members of parliament alongside men. The enactment of the law in 1934 marked a significant step towards women's inclusion in the legislative process, leading to the election of 17 female deputies in the 1935 general elections. However, for 34 years, from 1935 to 1969, no female MP was elected from the historically significant city of Çanakkale. Zekiye Gülsen, the focus of this article, became the first female deputy of Çanakkale in the 1969 general elections after a long and arduous struggle. Gülsen, who represented the city in the Parliament in the 1973 general elections, made guiding speeches in terms of reflecting the sense of responsibility brought by her personality as an educator and the equality of men and women in every aspect of society. Gülsen expressed the important issues in the country and the problems of Çanakkale from the Parliament rostrum, ensuring that she found headlines in both the national and local press. In this study; Zekiye Gülsen's adventure in entering political life, her tireless struggle despite all the difficulties, and the activities of a female politician who loved her country and city to be elected as a member of parliament in the 1969 and 1973 general elections were mentioned.

Keywords: Zekiye Gülsen, Canakkale, Election, Member of Parliament, National Assembly.

Giriş

Zekiye Gülsen'in annesinin adı Azize, babasının adı Hasan Basri'dir. Kendisi 1918 yılında Lâpseki'de dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatı sırasında ilkokulu Lâpseki'de, ortaokulu Çanakkale'de, Edirne Öğretmen Okulunu ve daha sonra Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünü bitirmiştir. Yükseköğrenim anlamında Münih Üniversitesi Pedagoji bölümünde özel eğitim ihtisası yapmıştır. Milletvekili seçilmeden önce öğretmenlik, okul müdürlüğü, Hacettepe Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisinde uzman ve Milli Eğitim Birimi Şubesi Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Gülsen evli¹ ve **İlter**, Gülter, Ayşe ve Cahit isminde 4 çocuk sahibi bir anne idi.² Gülsen'in siyasi hayata adım atma süreci Ağustos 1948 tarihinde kendisinin Balıkesir'in Çandır Köyüne, eşinin de Balıkesir Hava Üssüne tayin edilmesi ile başlamıştır. Balıkesir'e tayin edildiği dönemde dış ağrısı nedeniyle yörede iyi bir doktor olarak bilinen dışçı Niyazi Evren Bey'in muayenehanesine eşi Ahmet Gülsen ile dış tedavisi için gitmiştir. Tedavi esnasında Niyazi Evren'in muayenehanesine gelen Demokrat Parti (DP) Balıkesir milletvekili Sıtkı Yırcalı ve DP'li vatandaşlarla tanışması, Gülsen'in siyasete yönelmesinde ilk adım olmuştur. İlerleyen tarihlerde ülkede 27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleşmiş ve Zekiye Gülsen'in eşi Ahmet Gülsen ordudan ayrılmak zorunda kalmıştır. Ahmet Gülsen de siyasete atılarak Lâpseki Adalet Partisi (AP) İlçe Başkanı seçilmiştir. Fakat 6 ay sonra Refet Sezgin'in baskıları sonucu Genel Merkez tarafından görevden alınmıştır. Zekiye Gülsen eşinin başına gelen bu acı deneyimden sonra Meclise girebilmek için çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Gülsen, fırsat buldukça Çanakkale'ye giderek ilçe teşkilatı ve partililer ile temas kurmuştur.³

Zekiye Gülsen, 10 Ekim 1965'te yapılacak genel seçimlere katılmak için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 1 ay izin almıştır. Daha sonra AP Genel Merkezine giderek evraklarını teslim etmiş ve resmen aday olmuştur. Gülsen aday olma ve seçim çalışmaları sürecinde Milli Bakanlık tarafından senaryosu kabul edilen "Üç Anne ve El Ele" isimli iki çocuk filminden elde ettiği 3.000 lira gelirin 500 lirasını kullanmıştır. Seçim çalışmaları sırasında Gülsen hakkında "Canım kadından milletvekili mi olur? Yarın bir işimiz düşse, kadın kişinin önüne gidip yalvarmak sizin erkekliğinize yakışır mı?" dedikodusu ve propagandası yapılmıştır. Bu söylemlerden başka "Zekiye Hanım seçimlere girmiyor" dedikodusu da seçmenler üzerinde etkili olmuştur. Okuma yazma bilmeyen vatandaşların ön seçimler sırasında oy kullanırken oy pusulalarına bazı delegelerin "Zekiye Hanım", bazılarının "kadına" şeklinde yazmaları da oyların geçersiz sayılmasına sebep olmuştur. Hakkında yürütülen kara propagandanın seçmenleri kararsızlığa düşürmesi ve oy pusulasındaki hatalar Gülsen'in liste dışında kalmasına yol açmıştır.⁴ 1969 ve 1973 seçimleri hakkında ilerleyen bölümde detaylı bilgiler verileceği için bu başlıkta değinilmemiştir.

Gülsen, 5 Haziran 1977 seçimleri öncesinde Ezine'ye geldiğinde partililer arasındaki bölünmüşlüğü görmüştür. Bu durumu milletvekili arkadaşları Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür ile Genel Başkan Süleyman Demirel'e anlatmıştır. Demirel'in anlatılanlar karşısında sessizliğini sürdürmesi, herhangi bir yorumda bulunmaması, meseleye

1 *Tercüme-i Hal Varakası*; Zekiye Gülsen'in hayat hikâyesi hakkında bkz; Mithat Atabay, Çanakkale'nin Evlatları, Çanakkale Belediyesi, Çanakkale 2019, s. 354-356,

2 Zekiye Gülsen, *Yamalı Bohçam*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 266.

3 Zekiye Gülsen, *Yollar, Yıllar, İzler*, Ankara 2005, s. 41, 45-47, 77, 79.

4 *A.g.e.*, s. 85-86, 91, 111, 127.

dair hiçbir çözüm önerisi getirmemesi üzerine Gülsen ayağa kalkarak yüksek sesle Demirel'e dönerek "Siz Refet Bey'den korkuyorsunuz" demiştir. Tabii ki seçim öncesi yapılmaması gereken bu hareketin başına iş açacağını bildiği için seçimden ayrılmayı düşünmüş ise de seçime girme kararı almıştır. Hem Meclis çevresinde hem de Çanakkale'de söylenilenlere göre kazanacağı öngörülmesine rağmen yeterli oyu alamayarak aday gösterilmemiştir.⁵ 1979 yılı seçimlerinde AP'den aday adayı,⁶ 1983 seçimlerinde Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP)'nden yedek aday⁷ olmasına rağmen milletvekili seçilememiştir.

Gülsen, 29 Kasım 1987 seçimleri için Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Merkezine giderek başvurusunu yapmıştır. Ancak başvuru dosyasında evrakının eksik olduğu gerekçesiyle seçime giremediğini öğrenmiştir. Seçimlere girememesine rağmen DYP'nin kazanması için gayret edeceğini ve hiçbir şey olmamış gibi elbirliği ile çalışacağını söylemiştir. Gülsen, politika sevdası yüzünden 1991 seçimlerine girmeye karar vermiştir. Bu amaçla Genel Merkeze giderek Seçim İşleri Başkanlığı'na başvurusunu yapmıştır. Seçim İşleri Başkanı Hasan Ekinci'yi odasında ziyaret ederek kendisinden bir ricada bulunmuştur. Çanakkale'den 4 asil ve 4 yedek aday çıkarılacağını kendisinin ise yedek listenin sonuna yani 8. sıraya yazılmasını istemiştir. Ancak listeler açıklandığında 8. sırada bile kendisine yer bulamadığını görmüştür.⁸ Zekiye Gülsen, vatana ve memleketi Çanakkale'ye hizmet edebilmek amacıyla uzun bir süre aktif bir şekilde siyasi hayatın içinde olmuştur. İki dönem (1969-1973, 1973-1977) milletvekilliğinin yanı sıra kısa bir dönem Lâpseki Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuş ve Çanakkale'nin ilk kadın milletvekili olarak Türk siyasetindeki yerini almıştır. Bu bağlamda makalede; Çanakkale'nin ilk kadın milletvekili Zekiye Gülsen'in siyasi hayata atılma serüveni, 1969 ve 1973 genel seçimlerinde AP'den aday olmak için gösterdiği cesaret, fedakârlık ve mücadeleci tavrı gözler önüne serilmiştir.

1. 1969 Seçimleri

Bu başlık altında; 12 Ekim 1969 genel seçim hazırlıkları, ön seçimler, seçim propagandaları ve sonuçlarından bahsedilmiştir.

1.1. Seçim Hazırlıkları ve Ön Seçimler

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 yılında gerçekleştirilen askeri darbeden sonra DP iktidarı sona ermiştir. Bir süre Cemal Gürsel'in başkanlığını yaptığı Milli Birlik Komitesi tarafından yönetilen ülkede siyasi atmosferin yumuşamasıyla birlikte demokrasiye dönülmesi adına adımlar atılmıştır. Bu bağlamda Kurucu Meclis bünyesinde hazırlanan Anayasa, halkoylaması sonucunda 1961 yılında kabul edilmiştir. Anayasa çerçevesinde 5545 sayılı Seçim Kanunu kaldırılarak, yerine 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kanunun; Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu, Genel Meclisler, Belediye Meclisleri, Muhtarlar ve İhtiyar Heyetleri seçimlerinde uygulanmasına karar verilmiştir.⁹ AP hükümetlerinin görev yaptığı 1965-1969 döneminden sonra genel seçimler 12 Ekim 1969 tarihinde yapılmıştır. Seçimlerden 7 ay önce hükümet Milli Artık yönetimini ter-

5 A.g.e.,s. 244-246.

6 *Milliyet*, 14 Ağustos 1979, s. 8.

7 *Milliyet*, 24 Eylül 1983, s. 7; *Cumhuriyet*, 1 Eylül 1983, s. 7.

8 Gülsen, a.g.e., s. 263-266, 270-272.

9 İhsan Ezherli, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay. No: 54, b.t.y., Ankara, s. 83-84.

kedip Barajlı D'hondt sisteminin getirildiği 1036 sayılı yasayı kabul etmiştir. Ancak 6 Mayıs 1968 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nin baraj uygulamasını adil bulmaması üzerine baraj uygulaması iptal edilerek Klasik D'hondt yöntemine geçilmiştir.¹⁰

Seçim sisteminin değişmesinin ardından 12 Ekim 1969 genel seçimlerine hazırlık kapsamında seçmen kütüklerinin yazımına 7 Nisan 1969'da başlanacağı ve 13 Nisan'da sona ereceği açıklanmıştır. Kütüklerin 29 Nisan 1969 Salı günü askıya çıkarılacağı, itirazların ise 6 Mayıs 1969 Salı gününe kadar yapılabileceği duyurulmuştur. Kütük yazımı sırasında görevlilerin evde kimseyi bulamama durumunu dikkate alan Yüksek Seçim Kurulu (YSK) aldığı kararla yazım için gelen memurların "*Kanuni bir zorunluluk yoksa da, orada oturanların kendilerini yazdırmak üzere nereye başvurabileceklerini bildiren bir yazı bırakabileceklerini*" bildirmiştir.¹¹ Bununla birlikte seçmen sayım listeleri tamamlanarak listeler askıya asılmıştır. Seçmen listelerinin 5 Mayıs 1969 tarihine kadar askıda kalacağı, listede isimleri olmayan vatandaşların itirazlarını yapabileceği ve isimleri bulunmayan vatandaşların seçimde oy kullanamayacağı duyurulmuştur.¹²

Çanakkale İl Seçim Kurulu da; Merkez ilçede 21.275 seçmenin bulunduğunu, bu seçmenlerden 10.334'ünün şehirde ve 10.941'inin de merkeze bağlı köylerde yaşadığını tespit etmiştir. Seçmenlerin oylarını kullanabilmesi için toplam 91 adet sandık kurulmuştur. Bu sandıklardan 37'sinin şehir merkezinde ve 54'ünün ise köylerde kurulmasına karar verilmiştir.¹³ Çanakkale'nin diğer ilçelerinden Ayvacık'ta 14.607, Bayramiç'te 17.428, Biga'da 37.959, Bozcaada'da 1.131, Çan'da 20.047, Eceabat'ta 4.736, Ezine'de 14.403, Gelibolu'da 15.292, İmroz'da 3.100, Lâpseki'de 12.401, Yenice'de 21.275 seçmenin olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da Ayvacık'ta 79, Bayramiç'te 87, Biga'da 164, Bozcaada'da 4, Çan'da 93, Eceabat'ta 18, Ezine'de 72, Gelibolu'da 56, İmroz'da 14, Lâpseki'de 58 ve Yenice'de 91 sandığın kurulmasına karar verilerek vatandaşın oyunu kullanması sağlanmıştır. Genel olarak Çanakkale il sınırları içinde yapılacak seçimde bucak ve köyler dâhil olmak üzere 841 sandıkta 182.430 seçmenin oy kullanacağı açıklanmıştır.¹⁴

Seçim hazırlıkları kapsamında partiler de adaylarını belirlemek için çalışmalara başlamıştır. Bu doğrultuda AP, milletvekili adaylarının en geç 10 Ağustos 1969 tarihine kadar başvuru yapabileceğini ilan etmiştir. Partiye milletvekilliği başvurusunda bulunan adaylardan milletvekilliği devam edenlerden 2.500, ilk defa aday olanlardan 5.000 lira adaylık ücret alınacağı duyurulmuştur.¹⁵ AP'ye milletvekili aday adaylığı başvurusunda bulunan isimler arasında; Refet Sezgin, Mesut Önür, Kemal Bağcıoğlu, Ahmet Nihat Akay, Muammer Baykan, Hasan Kalfaoğlu, Zekiye Gülsen, Himmet Özen yer almıştır. Diğer partilerden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'ne Orhan Özkan, Şefik İnan, Hasan Sever, Orhan Çaneri, İsmail Bozkurt, Muzaffer Bozkurt, Mustafa Çalikoğlu milletvekili aday adaylığı için başvurmuştur. Ayrıca Türkiye İşçi Partisi (TİP)'ne Cemil Fışkın, Mehmet Özcan, Sabri Pekün, Selahattin Şahin, Mehmet Baba, Ali Erdin;¹⁶ Millet Partisi (MP)'ne Ahmet Doğan, Rıza Elibol, Recai Arkun ve Güven Partisi (GP)'ne Ahmet Demiray milletvekili aday adayları olabilmek için başvuruda bu-

10 *Seçim: Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yay.: 5, TBMM Basımevi, Ankara, 1982, s.109.

11 *Demokrat Çanakkale*, 8 Nisan 1969, s. 1.

12 *Demokrat Çanakkale*, 2 Mayıs 1969, s. 1.

13 *Devrim*, 9 Eylül 1969, s. 1.

14 *Devrim*, 3 Ekim 1969, s. 1.

15 *Demokrat Çanakkale*, 28 Temmuz 1969, s. 1.

16 *Devrim*, 18 Ağustos 1969, s. 1.

lunmuştur.¹⁷ Aday adaylığı başvurusunda bulunan kişiler ön seçim yoluyla belirleneceği¹⁸ için parti içi çalışmalar oldukça hızlanmış, aday adayları arasındaki mücadele gittikçe artmış ve aday adayları bütün günlerini köylerde vatandaşlarla görüşerek geçirmiştir. Ayrıca AP Çanakkale İl Teşkilatı'nda hizipleşmeler meydana gelmiş, bir tarafta Refet Sezgin'i destekleyen Sezginciler grubu, diğer tarafta Muammer Baykan'ı destekleyen Baykancılar arasında mücadele şiddeti giderek artmıştır.¹⁹

AP il teşkilatı arasında yaşanan parti içi çekişmelere karşın Çanakkale'de ön seçimler sakin geçmiş ve partiler adaylarını belirlemiştir. Bu bağlamda AP'den Refet Sezgin, Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür, Zekiye Gülsen ve Ahmet Nihat Akay milletvekili adayları olmuştur. Eski milletvekili olan Muammer Baykan ise yeterli oyu alamayarak liste dışında kalmıştır. CHP'de Mustafa Çalikoğlu, Orhan Özkan, Orhan Çaneri, Hasan Sever, Muzaffer Bozkurt adaylığı kazanmıştır. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nde Arif Erensoy, Ömer Ataç, Sıtkı Gözel, Ali Osman, Ali İlbars listede kendine yer bulmuştur. Diğer partilerin ön seçimi kazanan adayları arasında MP'de Ahmet Doğan, Sami Gökçe, Zahit Carabatır; TİP'te Selahattin Şahin, Cemil Fışkın, Mehmet Baba, Mustafa Sabri Pekün, Ali Erdin ve GP'den Ahmet Demiray yer almıştır.²⁰ Çanakkale ve çevresinde ön seçimlere katılım oranı %90'ın üzerinde gerçekleşmiştir. Katılım oranının yükselmesinde; partililerin daha önce delegelerinin toplanma yeri olarak tespit edilen yerlere özel otobüsler göndererek delegeleri aldırması ve oy kullanmalarını sağlamaları etkili olmuştur.²¹

Yukarıda satırlarda değinildiği üzere; Çanakkale AP il teşkilatı arasında gittikçe şiddetlenen mücadeleyi ön seçimler sonucunda Baykan grubuna karşı Sezgin grubu kazanmıştır. Bu durumu bayram havasına çeviren Sezgin taraftarları, Refet Sezgin parti binasına geldiğinde kendisini tezahüratla karşılamış ve tebrik etmiştir. Baykan grubu ise sonuçtan dolayı üzülmüş, partiyeye olan küskünlük ve kırgınlıklarından seçimlerde kendilerinden yardım beklenilmemesini söyledikleri ileri sürülmüştür.²² Bütün yurttan ön seçimlerin yapılmasının ardından partiler Genel Merkez kontenjanları ile listelerde kalan eksik adayları tamamlayarak listeyi YSK'ya vermiştir. Türkiye radyoları tarafından açıklanan listeye göre; 12 Ekim 1969 tarihinde 450 milletvekilliği için 8 partiden 3266 aday gösterilmiş ve ayrıca 160 bağımsız adayın seçime katılacağı açıklanmıştır.²³ Çanakkale'de de seçim öncesinde etkili olan partilerden AP, CHP, GP ve MHP kesin listede yer alan aday adaylarını açıklamıştır. Buna göre; AP'den Ahmet Nihat Akay, Kemal Bağcıoğlu, Muammer Baykan, Zekiye Gülsen, Mesut Hulki Onur, Himmet Özen, Refet Sezgin, Hüsnü Yılmaz aday gösterilmiştir. CHP'de Şefik İnan, Muzaffer Bozkurt, Mustafa Çalikoğlu, Hasan Sever, Orhan Halil Özkan, Osman Orhan Çaneri ve İsmail Bozkurt listede yer bulmuştur.²⁴ Ayrıca MHP'de ise Arif Erensoy, Ahmet Deliorman, Ahmet İlbaz, Sıtkı Gözel, Ömer Ataş ile Ali Orman milletvekili adayları olmuştur.²⁵

AP'den adaylığını koyan Zekiye Gülsen, milletvekilliği adaylığını kazanma sürecinde çok çalışmış ve ciddi gayret göstermiştir. Özellikle 1965 seçimlerinde liste dışı kalmasına rağmen Çanakkale'yi 1968 yılının hemen her ayında ziyaret ederek şehir

17 *Demokrat Çanakkale*, 26 Ağustos 1969, s. 4.
18 *Demokrat Çanakkale*, 30 Ağustos 1969, s. 1.
19 *Devrim*, 29 Ağustos 1969, s. 1.
20 *Devrim*, 1 Eylül 1969, s. 1.
21 *Demokrat Çanakkale*, 3 Eylül 1969, s. 4.
22 *Devrim*, 2 Eylül 1969, s. 1.
23 *Demokrat Çanakkale*, 10 Eylül 1969, s. 1.
24 *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1969, s. 1, 7.
25 *Milliyet*, 22 Ağustos 1969, s. 4.

ile olan bağlantısını devam ettirmiştir. Seçim çalışmaları çerçevesinde Çanakkale'yi yerleşim ve ulaşım durumlarına göre bölgelere ayırmış, 15 gün önceden gidilecek bölgenin parti teşkilatına, köy muhtarına, delegelere hangi gün ve tarihlerde nerede olacağını mektupla bildirmiştir.²⁶ Bunların yanı sıra 1 ay içinde 350 köyü dolaşmış, partili ve partisiz vatandaşlarla temaslarda bulunarak seçim döneminde destek istemiştir.²⁷ Bu yaptığı çalışmaların meyvesini 31 Ağustos 1969 tarihinde yapılan ön seçim sonucunda elde eden Zekiye Gülsen'in, 1965-1969 yılları arasında AP'yi Çanakkale milletvekili olarak temsil eden Ahmet Nihat Akay ile Muammer Baykan'ın üzerinde oy alması başarı olarak görülmüş ve kendisi takdir edilmiştir.²⁸

1.2. Seçim Propagandaları

1969 seçimleri öncesinde Türkiye'nin siyasi hayatında toplumsal oyların yanı sıra birtakım siyasal gelişmeler yaşanmıştır. Bu doğrultuda; 1968 yılında önce Fransa'da, sonra diğer Avrupa ülkelerinde ve ABD'de üniversite gençliği mevcut düzen aleyhinde gösteriler yapmıştır. Bu hareketin yansımaları Türkiye'de de görülmeye başlamış ve gittikçe sola yaklaşmıştır.²⁹ Sözü edilen yılda üniversite duvarlarına boy boy Lenin, Mao, Stalin, Marx resimleri yapılmış ve Beyazıt kulesine kızıl bayrak veya Türk bayrağı çekilmiştir. Bunların yanı sıra aşırı sol yayın yapan gazeteler Emniyet kuvvetlerine "*Fruko*" adını takmış, Amerikan denizcileri Dolmabahçe'de denize itilerek "*Go-Home*"culuk etkisini toplumda giderek arttırmıştır.³⁰ AP iktidarı bu hareketlere karşı hukuk yoluyla mücadele etmek yerine "komando" ya da "ülkücü" sağcı gençlerle yapma yolunu tercih etmiştir.³¹ Ayrıca DP'liler Ocak 1968'de Celal Bayar'ın liderliğinde DP üyelerinin siyasi haklarını savunmak amacıyla Bizim Ev olarak bilinen siyasi bir kulüp kurmuştur. Kulüp zaman içerisinde Demirel'in partideki konumunu zayıflatmak amacıyla bir baskı grubuna dönüşmüştür.³² Siyasi atmosferin gergin olduğu bir ortamda Türkiye'de 12 Ekim 1969 tarihinde yapılacak genel seçimler için yapılacak propaganda döneminin 3 Ağustos 1969 tarihinde başlayacağı³³ ve 11 Ekim 1969 tarihinde sona ereceği ilan edilmiştir.³⁴ Partilerde de seçim çalışmaları hızlanmış, toplantılar yapılarak takip edilecek propaganda yöntemleri ve seçim sırasında ön plana çıkarılacak konular belirlenmeye başlanmıştır. Seçime katılacak partilerden biri olan AP, Süleyman Demirel başkanlığında toplanarak seçim çalışmaları ve teşkilatlardaki son durumları gözden geçirmiş, gezi programı ve seçim konuşmalarının ana hatlarını belirlemiştir. Bir diğer parti MP ise aldığı kararla Genel İdare Kurulu üyelerinden 2'şer, 3'er kişiden oluşan 14 grup meydana getirmiştir. Bu grupların yurt gezisi yapmasına karar vermiş, seçim ve propaganda komiteleri oluşturmuştur.³⁵

AP Çanakkale İl Teşkilatı ise 21 Eylül 1969 tarihinde başlayacak propaganda sürecinde³⁶ seçilme şansı az olan ve listede alt sıralarda bulunan milletvekili adaylarını teşvik etmek için çareler aramıştır. Bu doğrultuda; seçilme şansı olmayan adaylara partinin dördüncü milletvekilini çıkaracak güçte olduğu, seçim kampanyasında görev almalarının hem parti hem de kendi açılarından yararlı olacağı yolunda telkinlerde

26 Gülsen, *a.g.e.*, s.135, 139.

27 *Devrim*, 2 Temmuz 1969, s. 1.

28 *Yeni Çanakkale*, 9 Eylül 1969, s. 1.

29 Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 267.

30 Füzünan Tekil, *Türk Demokrasisi İçinde Süleyman Demirel*, Gökçürk Yayınları, İstanbul 1976, s. 203-204.

31 Akşin, *a.g.e.*, s. 267.

32 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yay., İstanbul, 1992, s. 239.

33 *Demokrat Çanakkale*, 11 Haziran 1969, s. 3.

34 *Devrim*, 9 Ekim 1969, s. 1.

35 *Demokrat Çanakkale*, 11 Haziran 1969, s. 3.

36 *Devrim*, 20 Eylül 1969, s. 1.

bulunarak adayların parti içi çalışmalara destek olması istenilmiştir.³⁷ Ayrıca AP İl Başkanı Mehmet Erol'un talimatıyla meydanlarda seçimi ilgilendiren bayrak, flama, afiş ve yazılar asılmıştır.³⁸ Çanakkale'de AP'den Refet Sezgin, Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür ile birlikte aday gösterilen Zekiye Gülsen ise seçim çalışmaları kapsamında açık hava toplantısında konuşma yapmıştır.³⁹ Gülsen bir diğer konuşmasını Bostanlar Sokağı'nda düzenlenen salon toplantısında kalabalık bir dinleyici topluluğu önünde yapmış ve konuşması sık sık alkışlarla kesilmiştir. Gülsen'in konuşması sırasında "Duysunlar görsünler bizim kim olduğumuzu hainler" şeklindeki söylemi üzerine salonun dışından başka partiden olduğu düşünülen bir şahsın bu sözlere cevap vermesi üzerine şahıs partililer tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Bunun üzerine Gülsen, "Bırakın konuşsun biz aziz milletimize en büyük hizmet olarak söz hürriyetini verdik ve bu vatandaş da bu hareketiyle bunu ispat etti" demiştir. Gülsen'in yaptığı konuşmada demokrasi vurgusu yapması dinleyenleri oldukça etkilemiş ve dinleyiciler gözyaşlarına hâkim olamayarak sevinçten ağlamıştır.⁴⁰

1.3. Seçim Sonuçları

Türkiye'de 12 Ekim 1969 genel seçimleri bütün yurttaki sakin bir şekilde geçmiş ve ilk sonuçların gelmesiyle birlikte AP'nin birinci parti olduğu ortaya çıkmıştır. 1969 seçimlerinde seçmen sayısı 14.788.552 iken oyunu kullanan seçmen sayısı 9.516.035 kişi olmuştur. Bu sayı ile seçime katılma oranı % 64.35'te kalmıştır. Seçimde; AP 4.229.712 oy ile % 46.53, CHP 2.487.006 oy ile % 27.36, GP 597.818 oy ile % 6.58, MP 292.961 oy ile % 3.22, MHP 275.091 oy ile % 3.03 oy oranı elde etmiştir. Diğer partilerden Birlik Partisi (BP) 254.695 oy ile % 2.80, TİP 243.631 oy ile % 2.68 ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) 179.929 oy ile % 2.18 oy oranı elde ederek istedikleri başarıyı sağlayamamıştır. Ayrıca 189 bağımsız aday ise 511.023 oy ile % 5.62 oranı elde ederek sayıları az da olsa Meclise girmeye hak kazanmıştır.⁴¹ Seçimde dikkati çeken hususlar incelendiğinde belki de en önemli konu oy kullanma oranının düşük seviyede kalmış olmasıdır. Bu durumun sebepleri arasında; köylerde seçim boykotlarının yaşanması ve 1960'lı yılların ikinci yarısında köylülerin siyasetçilere karşı tavrı neticesinde köylerde toplu bir şekilde oy kullanılmaması yer almıştır. Örnek vermek gerekirse 1969 seçimlerinde 53 köyde vatandaşlar sandıkları gitmeyerek tepkilerini ortaya koymuştur.⁴²

Kesin seçim sonucuna göre; AP 256, CHP 143, GP 13, BP 8, YTP 6, TİP 2 ve MHP 1 milletvekili kazanmıştır. Ayrıca 13 bağımsız aday milletvekili olarak Meclis'e girmeye hak kazanmıştır. Seçim sonuçlarının ardından AP Genel Başkanı Süleyman Demirel partisinin yeniden birinci parti olması dolayısıyla "Bu itimada layık olmaya çalışacağız" demiştir. Muhalefette kalan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise "Millet bizi alkışlıyor, oyunu AP'ye veriyor" diyerek⁴³ seçmenlerin kendilerini takdir ettiğini, fakat seçim zamanı geldiğinde seçmenin kararını değiştirerek oyunu AP'ye verdiği eleştirisinde bulunmuştur.

Çanakkale'de de seçimler oldukça sakin geçmiş ve kayda değer herhangi bir olay

37 Devrim, 13 Eylül 1969, s. 1.

38 Gülsen, a.g.e., s.172.

39 Devrim, 27 Eylül 1969, s.1.

40 Yeni Çanakkale, 9 Ekim 1969, s.1; Devrim, 9 Ekim 1969, s. 1.

41 Ezherli, a.g.e., s. 96.

42 Ayşegül Komsuoğlu, "1969 Seçimleri ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi", *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri*, C.II, TBMM Basımevi, Ankara, 2020, s. 491.

43 Devrim, 14 Ekim 1969, s. 1.

yaşanmamıştır. YSK; Çanakkale'de 182.983 seçmenden 126.186'sının oy kullandığını ve seçime katılım oranının % 68.96 olarak gerçekleştiğini açıklamıştır.⁴⁴ Çanakkale'deki seçime katılım oranı Türkiye genelinden % 4.5 oranından fazla olsa da seçmenin sandığa gitmemesi sonucunda katılım düşük seviyede kalmıştır. Çanakkale'de AP 70.625, CHP 32.745, MHP 4.521, GP 3.740, TİP 2706 ve MP 1.133 oy almıştır. Ayrıca bağımsız adaylardan Hüsni Yılmaz 5.350, Fikri Yıldırım 238 ve Latif Karagöz 183 oy alarak milletvekilliğini kazanamamıştır. Partilerin aldığı oylara göre; il seçim kurulu Çanakkale'deki 5 milletvekilliğinden 4'ünü AP ve 1'ini CHP'nin kazandığını ilan etmiştir. AP'den Refet Sezgin, Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür, Zekiye Gülsen ve CHP'den Mustafa Çalikoğlu milletvekili seçilerek Meclis'te kenti temsil etmeye hak kazanmıştır.⁴⁵ Ayrıca şu durumu da belirtmek gerekir ki Çanakkale'de milletvekili seçimlerinde tahminleri alt üst eden bir sonuç alınması, Çanakkale siyasi çevrelerinde olduğu gibi CHP Genel Merkezinde de sürprizle karşılanmıştır. Çünkü AP'nin dördüncü milletvekilliğinden hiç ümitli olmadığı, seçim propagandalarında bile partinin dördüncü adayı olan Zekiye Gülsen yalnız bırakılarak Gülsen'in kendi çabasıyla seçimi kazanması muhalif parti merkezlerinde konuşulan konulardan birisi olmuştur.⁴⁶

AP'nin Çanakkale'de 4 milletvekilliğini kazanması merkez ve ilçelerde sevinç gösterilerinin yapılmasına sahne olmuştur. Bu doğrultuda partililer davul zurna eşliğinde şenlik yapmış ve kıratlara binerek caddelerde gezmiştir. İlçelerden Çan, Biga, Bayramiç, Gelibolu ve diğer ilçelerde şenlikler düzenlenmiş, herhangi bir taşkınlık olmamasına özen gösterilmiş ve sevinç gösterileri herhangi bir olay yaşanmadan olgun bir hava içinde sona ermiştir. Seçimin ardından AP Çanakkale İl Teşkilat mensupları ve milletvekillerinden Refet Sezgin, Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür, Zekiye Gülsen; Ezine, Bayramiç, Ayvacık, Eceabat ve Gelibolu ilçelerine giderek ilçe teşkilatlarını ziyaret etmiştir.⁴⁷ Seçim sonuçlarının yansımaları yerel basında oldukça geniş yer bulmuş ve Zekiye Gülsen'in dördüncü sıradan milletvekili seçilmesi irdelenmiştir. Bu bağlamda Ali Başkan Yeni Çanakkale gazetesinde "Neden AP 4, CHP 1 Milletvekili Çıkarır Demiştik" adlı makalesinde seçim sonuçları üzerinden değerlendirmede bulunmuştur. Yazar makalesinde seçilen milletvekillerinden bahsederek Çanakkale AP listesinin başında Refet Sezgin gibi büyük bir devlet adamı olduğunu, Bakanlığı sırasında halka büyük hizmetlerde bulunduğunu ve Çanakkale'de sayısız yatırım öncülüğünü yaptığını anlatmıştır. Bir diğer milletvekili Mesut Önür'ün Çan Belediye Başkanlığı sırasında yaptığı hizmetlerle vatandaşların takdirini kazandığını, Zekiye Gülsen'in Çanakkale'nin meselelerine büyük bir yakınlık duyduğunu ve Ankara'ya iş için giden Çanakkaleli vatandaşların sorunlarıyla ilgilenecek çözmeye çalışan değerli bir insan olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸

Devrim gazetesi muhabirleri de köylere giderek Zekiye Gülsen'in milletvekili seçilmesi hakkında vatandaşlarla görüşmüştür. Görüşmede; köylü kadınlar Zekiye Gülsen'i kendi adayları olarak kabul ettiklerini ve Gülsen'in seçim sırasında köy köy dolaşarak kadınların sorunlarıyla yakından ilgilendiğini söylemiştir. Aynı zamanda Gülsen köylü kadınlarla yakın ilişki ve dostluk kurarak seçmenlerine bir yıl içerisinde 40.000 mektup göndermiştir. Köylü kadınlar Zekiye Gülsen'in seçilmesi için

44 *Demokrat Çanakkale*, 20 Ekim 1969, s. 1.

45 *Devrim*, 13 Ekim 1969, s. 1; *Demokrat Çanakkale*, 13 Ekim 1969, s. 1.

46 *Devrim*, 15 Ekim 1969, s. 1.

47 *Yeni Çanakkale*, 15 Ekim 1969, s. 1.

48 *Yeni Çanakkale*, 14 Ekim 1969, s. 4.

ellerinden gelen bütün gayreti göstermiş, hatta eşlerinin başka partilere oy vermesine rağmen kendilerinin Gülsen'in bulunduğu partiye oy verdiklerini söylemişlerdir. Örneğin Kangırlı köyünden CHP'li bir kişi seçimlerde kadınına laf anlatamadığını ifade ederek bugüne kadar yapılan seçimlerde köyde en fazla oyu CHP'nin aldığını, ancak bu seçimde AP'nin daha fazla oy aldığını ve bunun da sebebinin kadınların Zekiye Gülsen'e oy vermelerinden ileri geldiğini belirtmiştir.⁴⁹ Zekiye Gülsen de milletvekili seçilmesinin ardından köylü kadınlara hitaben yaptığı konuşmada; seçim gezilerinde hemen hemen Çanakkale'nin bütün köylerini gezdiğini ve bu gezileri sırasında kadınlardan yakın ilgi gördüğünü söylemiştir. Konuşmasına devam eden Gülsen, her türlü medeni imkânlardan yoksun bir köyde sosyal yapının gelişmesi, kültür seviyesinin yükselmesinin zor olduğunu, fakat köye medeni imkânlar ulaştıkça köy kadının sosyal yapısında değişiklikler olacağını ifade etmiştir. Gülsen milletvekili seçildiği için sevinçli olduğunu, kendisine gösterilen sevginin büyük sorumluluklar yüklediğini ve sebeple hizmet etmeye çalışacağını dile getirmiştir. Fakat 4 yıl sonra da kendisine karşı gösterilen sevgi korunduğu takdirde hizmet etmenin verdiği mutlulukla huzur duyacağını altını çizmiştir.⁵⁰

Zekiye Gülsen, Çanakkale milletvekili olarak Millet Meclisi'nde; 1 kanun teklifi, 1 sözlü soru önergesi, 1 gensoru önergesi, 2 kez gündem dışı, 16 kez kanun tasarı ve teklifleri hakkında, 1 kez gensoru önermeleri hakkında ve 1 kez diğer konularda olmak üzere 23 konuşma yapmıştır.⁵¹ Gülsen Meclis'te önemli kurum ve kuruluşların bütçe tasarılarının görüşülmesi sırasında söz alarak görüşlerini ifade etmiştir. Bu doğrultuda; Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1970, 1971, 1972 ve 1973 yılı bütçesi, Türkiye Elektrik Kanunu'nun 16. maddesi, Emlak Vergisi Kanunu'nun 15. maddesi, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun bazı maddelerin değiştirilmesi ve eklenmesi, Plan Komisyonu'nun 16.maddesi, Harp Okulları, Çalışma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanuna ek 5, 6 ve 8. maddelerinin değiştirilmesi ve yeni maddeler eklenmesi, Cumhuriyet'in 50. yıl dönümünün kutlanması ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1973 yılı bütçe tasarısı hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bununla birlikte 6831 sayılı Orman Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri kurulması hakkındaki kanun teklifi, Türkiye Belediyeler, İl Özel İdareleri, İktisadi Devlet Kuruluşları ve Devlet Memurları Yardımlaşma Kurumu (MEYAK) Kanun teklifi hakkında görüşlerini açıklamıştır. Ayrıca kürsüye gelerek radyo ve televizyon ruhsatı ücretleriyle kâğıt fiyatlarına yapılan zamlar ve Çanakkale'deki çimento fabrikasının inşaatının tamamlanması üzerine gündem dışı söz alarak⁵² Çanakkale'nin sorunlarını hatırlatmış ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Zekiye Gülsen, Millet Meclisi'nin 3. dönemi olarak ifade edilen 1969-1973 döneminde çok sayıda konuşma yaparak aktif rol almıştır. Gülsen'in yaptığı konuşmalar

49 *Devrim*, 18 Ekim 1969, s. 1.

50 *Devrim*, 17 Ekim 1969, s. 1.

51 *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamentarler 1935-2009*, Haz; Semra Gökçimen vd, TBMM Basımevi, Ankara, 2009, s. 192.

52 Millet Meclisi, D. 3, C. 5, B. 85, Tarih: 22.05.1970, s.229-232; Millet Meclisi, D. 3, C. 11, B. 52, Tarih: 18.02.1971, s.433-436; Millet Meclisi, D. 3, C. 21, B. 42, Tarih: 18.02.1972, s.261-264; Millet Meclisi, D. 3, C. 34, B. 62, Tarih: 19.02.1973, s.299-302; Millet Meclisi, D. 3, C. 6, B. 102, Tarih: 12.06.1970, s.347-348; Millet Meclisi, D. 3, C. 6, B. 102, Tarih: 12.06.1970, s.347-348; Millet Meclisi, D. 3, C. 7, B. 113, Tarih: 27.06.1970, s.228-229, 232, 271; Millet Meclisi, D. 3, C. 7, B. 113, Tarih: 27.06.1970, s.228-229; Millet Meclisi, D. 3, C. 7, B. 117, Tarih: 01.07.1970, s.486, 492, 495-497, 499-500; Millet Meclisi, D. 3, C. 8, B. 125, Tarih: 11.07.1970, s.289-290; Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 33, Tarih: 19.07.1971, s.571-572; Millet Meclisi, D. 3, C. 23, B. 61, Tarih: 27.03.1972, s.357-358, 361; Millet Meclisi, D. 3, C. 30, B. 26, Tarih: 22.12.1972, s.728-730; Millet Meclisi, D. 3, C. 32, B. 39, Tarih: 12.01.1973, s.186-188; Millet Meclisi, D. 3, C. 32, B. 46, Tarih: 30.01.1973, s.580-581; Millet Meclisi, D. 3, C. 34, B. 62, Tarih: 19.02.1973, s.391; Millet Meclisi, D. 3, C. 11, B. 59, Tarih: 25.02.1971, s.786; Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 130, Tarih: 14.07.1971, s.426; Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 132, Tarih: 16.07.1971, s.527-528, 533-534; Millet Meclisi, D. 3, C. 31, B. 29, Tarih: 27.12.1972, s.138-140; Millet Meclisi, D. 3, C. 16, B. 138, Tarih: 28.07.1971, s.113-115

dikkatli bir şekilde incelendiğinde gerek ülke gerekse Çanakkale'nin sorunlarına karşı çözüm önerileri getirdiği görülmüştür. Özellikle kanunların daha iyi hale getirilmesi için yapıcı ve yol gösterici tavsiyelerde bulunmuştur. Bu bakımından seçim öncesi vatandaşların gösterdiği sevgi ve saygının devam etmesi için Meclis'te yoğun çaba göstererek seçmenlerin kendisine olan güvenini boşa çıkarmadığı söylenebilir.

2. 1973 SEÇİMLERİ

Bu başlık altında; 14 Ekim 1973 genel seçim hazırlıkları, ön seçimler, seçim propagandaları ve sonuçlarından bahsedilmiştir.

2.1. Seçim Hazırlıkları ve Ön Seçimler

14 Ekim 1973 tarihinde gerçekleştirilecek genel seçimler ve Cumhuriyet Senatosuna ait listelerin, seçim hazırlıkları kapsamında 21 Haziran 1973 Perşembe günü askıya çıkacağı ve 28 Haziran 1973 Perşembe günü askıdan indirileceği açıklanmıştır.⁵³ Seçmen listelerinde ismi geçmeyen birçok vatandaş il ve ilçe seçim kurullarına başvurarak isimlerini yazdırmıştır. Ayrıca CHP İl Başkanlığı da seçmen listelerinde isimleri bulunmayan vatandaşlara yardımcı olmak amacıyla müracaat bürosu kurmuş ve ismi yazılmayan vatandaşların işlemlerini hızlandırmıştır.⁵⁴ Diğer taraftan seçimlerin adil ve dürüst bir şekilde yapılabilmesi için aday yoklamalarını yönetecek ilçe seçim kurullarının belirlenmesine 28 Temmuz 1973'te başlanacağı ve 1 hafta içerisinde tamamlanacağı ilan edilmiştir.⁵⁵ İl ve ilçe seçim kurulları yavaş yavaş tespit edilmeye başlarken YSK, milletvekili aday adaylarını belirlemek için yapılan ön seçime katılacak adayların açıklanmasının 13 Ağustos 1973'te sona ereceğini duyurmuştur.⁵⁶ Aday adayları için yapılacak ön seçimlerin İl ve İlçe Seçim Kurullarının denetiminde saat 08.00'de yapılacağı ilan edilmiştir. Ayrıca ön seçime katılacak 2.500'ü geçen aday adayları için 500.000 civarında partilinin oy vereceği açıklanmıştır. Siyasi partiler merkez yoklaması ve kontenjan adaylarını tespit ettikten sonra her ilden gösterecekleri milletvekili ve senatör adaylarının kesin listesini 7 Eylül 1973 akşamı saat 17.00'ye kadar YSK'ye teslim edeceği bildirilmiştir. 8 Eylül 1973'te geçici listelerin ilan edileceği ve 10 Eylül 1973 akşamına kadar listelere itiraz edilebileceği açıklanmıştır. YSK da milletvekili ve senatör adaylarına ait kesin listeleri 17 Eylül 1973'te ilan etmiştir.⁵⁷

Türkiye genelinde milletvekili ve senatör adaylığında durum yukarıda izah edildiği gibi olsa da Çanakkale'de özellikle AP teşkilatı içerisinde hararetli bir aday belirleme süreci yaşanmıştır. Bu bağlamda 14 Ekim 1973 seçimlerinde milletvekili aday olabilmek için yapılacak ön seçimlere AP'den 28 aday başvuruda bulunmuştur. Parti ve il teşkilatı üzerindeki ağırlığı ile bilinen Refet Sezgin'in aday belirlenmesi sürecinde Çanakkale ile bağlantısı olmayan Murat Bayrak'ı desteklemesi parti il teşkilatında rahatsızlıklara sebep olmuş ve alt kademedeki üyelerin bu duruma karşı çıktığı ileri sürülmüştür.⁵⁸ Özellikle Refet Sezgin ve Murat Bayrak'ın karşısında yer alan gurubun sloganı "*Memleket çocuklarını seçelim*" olmuş, bu grupta ise Zekiye Gülsen ve Mesut Önür yer almıştır.⁵⁹ Zekiye Gülsen'in hayat hikâyesinde bahsettiği gibi Refet Sezgin'in kendisinin milletvekili olabilmesini engellemek için yaptığı ayak oyunla-

53 *Devrim*, 19 Haziran 1973, s. 1.

54 *Devrim*, 28 Haziran 1973, s. 1.

55 *Devrim*, 16 Temmuz 1973, s. 1.

56 *Demokrat Çanakkale*, 7 Ağustos 1973, s. 1.

57 *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1973, s. 1, 7.

58 *Devrim*, 7 Temmuz 1973, s. 1.

59 *Demokrat Çanakkale*, 11 Ağustos 1973, s. 1.

rı basında da yer bulmuştur. Demokrat Çanakkale gazetesinde “*Bigalılar Uyanınız*” başlığı altında verilen haberde Refet Sezgin’in parti teşkilatı üzerindeki etkisine örnek olarak; Nuri Erer’i veto ettirmesi, Mesut Önür, Zekiye Gülsen, Kemal Bağcıoğlu ile kavgalı olması, Sakarya valisi Mustafa Uygur’u çok popüler görüp liste başı olacağını anlaması üzerine listeye aldirmaması gösterilmiştir.⁶⁰ AP İl Teşkilatı içerisinde parti içi çekişmeler yaşanırken senato ve milletvekili seçimleri için yapılacak ön seçimlerde aday adayları belirlenmeye başlanmıştır. Ön seçimlerde AP’nin milletvekili aday adayları arasında; Refet Sezgin, Mesut Önür, Zekiye Gülsen, Murat Bayrak, İbrahim Salkım, Telat Çelikbaş, Hasan Kalfaoğlu, Mehmet Karadeniz, Lütfü Gündoğdu, Kenan Kortan, Sadettin Karaca ve Necla Kamyşoğlu yer almıştır. Senatör aday adayları olarak İsmail Kutluk, Adnan Onat, Muzaffer Ersöz, Ahmet Nihat Akay ve Nihat Altan yarışmıştır. CHP’de ise Orhan Çaneri, Mustafa Çalıkoğlu, Hasan Sever, Hüseyin Yıldırım, Hilmi Arıkan, Ertan Dayı, İsmet Dereli, Mehmet Çakıralp, Hilmi Altay ve İlker Aksoy aday adayı olmuştur.⁶¹ Diğer partiler ise adaylarının genel merkez kararıyla belirlenmesine karar vermiştir.

Yurt genelinde milletvekili ve senato üçte bir yenileme seçimi ile senato ara seçimine katılacak partili adayların yoklamaları yapılmıştır. Yoklamalara seçimlere katılacak 8 partiden 2.874 aday adayı katılmıştır. Aday yoklaması seçmen kütüklerine kayıtlı 520.000 dolayındaki partili seçmenden büyük bir kısmı oylarını kullanmıştır. Saat 08.00’de başlayan oy verme işlemi saat 17.00’da sona ermiş ve gece geç saatlerde oy sayımı tamamlanmıştır.⁶² Çanakkale’de yapılan ön seçimler sonucunda AP’de; Refet Sezgin, Zekiye Gülsen, Murat Bayrak, İ. Ethem Salkım ve Mesut Önür milletvekili aday adaylığını kazanmıştır. AP’nin senatör adayları ise İsmail Kutlu ve Ahmet Nihat Akay olmuştur. CHP’de Orhan Çaneri, Hasan Sever, Mustafa Çalıkoğlu, Ertan Dayı ve İsmet Dereli ön seçimlerde başarı elde ederek listeye girmiştir. CHP’nin senatör adayları ise İmadettin Elmas olmuş ve diğer adayın Genel Merkez tarafından belirlenmesine karar verilmiştir.⁶³

2.2. Seçim Propagandaları

Türkiye’de 12 Mart 1971 muhtırası karşısında “*Muhtıra ile Anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir*”⁶⁴ diyerek istifa etmek durumunda kalan Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, 6 Haziran 1971 günü partisinin Temsilciler Meclisi toplantısına katılmıştır. Toplantıda üzerinde önemle durduğu ve ısrarla vurguladığı nokta “Hür demokratik idarenin işletilmesi” olmuştur. Bununla birlikte demokratik rejimin işleyişinde bir arıza meydana geldiğini ve asıl amacın bu arızanın giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁵ Bir diğer parti olan CHP’de ise 5 Mayıs 1972 tarihinde yapılan 5. Olağanüstü Kurultay ile genel başkan değişimi yaşanmıştır. Atatürk sonrasında partinin liderliğini üstlenen İsmet İnönü yerine Bülent Ecevit CHP’nin yeni genel başkanı seçilmiştir.⁶⁶ 12 Mart sonrası dönemde Ecevit liderliğindeki CHP’nin sola doğru açılımı AP’nin CHP’yi ülkeyi komünizme doğru götürdüğü iddiasını ciddi bir şekilde dillendirmesini sağlamıştır. Hatta 1973 seçim beyannamesinde parti “...*Türk milleti ve vatanı için düşmanların en büyüğü olan ko-*

60 *Demokrat Çanakkale*, 23 Ağustos 1973, s. 1.

61 *Devrim*, 1 Eylül 1973, s. 1.

62 *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1973, s. 1.

63 *Devrim*, 3 Eylül 1973, s. 1.

64 Ahmad, a.g.e., s. 206.

65 Süleyman Demirel, *1971 Buhranı ve Aydınlığa Doğru*, Doğu Matbaası, Ankara 1973, s. 11-12.

66 Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi*, İmaj Yay., Ankara 2006, s. 250.

münizm ile ve bütün aşırı cereyanlar ile amansız mücadele etmede" gerekli bütün tedbirleri almakta kararlı olduğunu belirtmiştir.⁶⁷ Buna karşın CHP'nin seçim kampanyasında Ecevit Türkiye'de demokrasinin kurtarıcısı, Türkiye'nin gelecek umudu ve ülkeyi "Ak Günlere" götürecektir kişi olarak ön plana çıkmıştır.⁶⁸ Ayrıca "Umudumuz Ecevit, Umudumuz Karaoğlan, Bastır Karaoğlan, Halkçı Ecevit" gibi sloganlar da propaganda döneminde sıklıkla kullanılmıştır.⁶⁹

Bütün yurtda olduğu gibi Çanakkale'de de partiler seçimi kazanmak için miting yapmış, kapalı salon ve sohbet toplantıları düzenlemiştir. Çanakkale'de özellikle AP İl Teşkilatı'nda yaşanan gruplaşma basında geniş yer bulmuş ve Refet Sezgin'e karşı eleştiriler getirilmiştir. Basında; Refet Sezgin'in milletvekili seçildiği günden bu yana Çanakkale'nin öz evlatlarını harcayıcı bir tutum takınmasının yanı sıra 1969 seçimlerinde TBMM'ye giren Kemal Bağcıoğlu, Mesut Önür, Zekiye Gülsen'le arasının iyi olmamasının parti içine bölücülük getirdiği iddia edilmiştir. Parti teşkilatı da Refet Sezgin'in tutumunun hem parti hem de Çanakkale'ye zarar verdiğini tespit ederek Sezgin'e karşı cephe almıştır. Ayrıca Refet Sezgin'in Çanakkale milletvekili adaylığı için İstanbullu bir fabrika sahibi olan Murat Bayrak'ı kentte aday gösterme çabaları büyük bir tepki ile karşılanmış ve bu durum bardağı taşıran son damla olarak görülmüştür.⁷⁰ Cumhuriyet gazetesinden Şükrü Ketenci'de seçimler öncesinde Çanakkale'deki siyasi atmosferi ve gözlemlerini "Çanakkale'de AP ile CHP'nin Önce Parti Anlaşmazlıkları Çözümü Bağlaması Gerekliyor" başlıklı makalesinde okuyucularına aktarmıştır. Ketenci, makalesinin başında 1969 seçimlerinde Çanakkale'de AP'nin 4 milletvekili, 2 senatör kazandığı için kentin partinin kalesi olduğuna dikkat çekmiş, fakat bu seçimler öncesinde parti il teşkilatında gerek aday yoklaması öncesi gerekse sonrasında yaşananlar sebebiyle partide kazanın kaynadığı benzetmesini yapmıştır. Yazar makalesinin devamında; Çanakkaleli seçmenin kenti bilen, tanıyan ve sorunlarını çözecek kişilerin milletvekili adayı olmasını istediğini ifade etmiştir. Buna karşın Refet Sezgin'in Çanakkaleli olmayan iş adamı Murat Bayrak'ı aday göstermek istemesinin il teşkilatında rahatsızlıklara yol açtığını belirtmiştir. Bununla birlikte Nuri Erer'in adaylığının Genel Merkez tarafından veto edilmesi, karşı grubun lideri Kemal Bağcıoğlu'nun Ankara milletvekili listesine alınarak Çanakkale'den uzaklaştırılmasının parti il teşkilatındaki havayı iyice gerginleştirdiğine vurgu yapmıştır.⁷¹

Çanakkale AP il teşkilatında parti içi çekişmeler devam ederken bir yandan da seçimlerin kazanılması için milletvekili adayı olarak gösterilen Zekiye Gülsen, Mesut Önür, Mehmet Karadeniz ve Hasan Kalfaoğlu; Gelibolu, Eceabat, Bayramiç, Ayvacı, Çan, Yenice ve Biga ilçelerini ziyaret etmiştir. Milletvekili adayları sözü edilen ilçelerde büyük bir sevgi ve sempati ile karşılanmış, kendilerini tanıtarak vatandaşlardan seçimlerde destek istemiştir.⁷² Diğer taraftan parti il teşkilatı kapalı salon toplantısı düzenleyerek burada da milletvekilleri konuşma yapmıştır. Bu adaylardan AP listesinde dördüncü sırada bulunan İbrahim Ethem Salkım toplantıda ilk konuşmayı yapmıştır. Konuşmasında AP'nin zor günlerin partisi olduğunu ve namuslu oylarla iktidara geleceklerini söylemiştir. Ayrıca AP Çanakkale İl Başkanı Dursun Sakızlı da

67 Tanel Demirel, *Adalet Partisi İdeoloji ve Politika*, İletişim Yay., İstanbul 2013, s. 68.

68 Ahmad, *a.g.e.*, s.312.

69 Gülsüm Tütüncü Esmer, "Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 3, İzmir, 2008, s. 79.

70 *Yeni Çanakkale*, 28 Temmuz 1973, s. 1.

71 Şükrü Ketenci, "Çanakkale'de AP ile CHP'nin Önce Parti Anlaşmazlıkları Çözümü Bağlaması Gerekliyor", *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1973, s.5.

72 *Yeni Çanakkale*, 23 Ağustos 1973, s. 1.

kampanyayı 350 km yol yaparak açtıklarını ve bütün ilçelere uğradıklarını dile getirmiştir.⁷³

Bir diğer parti CHP ise Çanakkale İl Teşkilatı vasıtasıyla seçim çalışmaları kapsamında ilçelere giderek milletvekili adaylarını delegelere ve seçmenlere tanıtmaya başlamıştır. Bunun için il yönetim ve danışma kurullarının almış olduğu karar gereğince milletvekili adaylarının kısa hal tercümeleri ile partide geçen hizmetlerini içeren broşürler bastırılmıştır. Milletvekili adayları da CHP Çanakkale İl Başkanı Necati Oğuz'un başkanlığında Biga, Lâpseki ve Gelibolu'ya giderek partililerle bir araya gelmiş ve vatandaşlarla sohbet etmiştir.⁷⁴ Milletvekili adaylarından Hasan Sever ise Ayvacık'a giderek vatandaşlardan seçimlerde destek isteyerek AP'ye ciddi eleştirilerde bulunmuştur. Sever yaptığı konuşmada; AP'nin Türk demokrasisini 12 Mart öncesi ve sonrasında çıkmaza soktuğunu, CHP iktidarında Türkiye'nin ak günlere ulaşacağını, AP'nin bu seçimlerde milleti aldatmanın cezasını çekeceğini ve iktidara gelececeği iddiasında bulunmuştur.⁷⁵ Bir diğer milletvekili Orhan Çaneri de Gelibolu'da seçmenlere hitap ederek CHP'nin artık o eski İnönü devrinin CHP'si olmadığını çarpıcı örneklerle izah etmiştir. Çaneri, 14 Ekim 1973 seçimlerinde vatandaşların karşısında çıkan CHP'nin gerçekten aracı, tefeci ve vurguncuya karşı olduğunu, yoksul halkın, köylünün, işçinin ve dar gelirlilerin haklarını savunduğunu örnek göstermiştir. CHP'den senatör adayları İmadettin Elmas ile Mehmet Çakıralp ise Biga'da seçmenlerle bir araya gelerek AP'nin istismar politikasını eleştirmiş, gerçek halk iktidarını halkın oylarıyla CHP'nin kuracağını ileri sürmüştür.⁷⁶ Propaganda ve seçim konuşmalarına son 3 gün kalana kadar devam CHP İl Teşkilatı, Harmanlık mahallesinde kapalı salon toplantısı düzenlemiştir. Toplantıda milletvekili adayları Ersan Dayı söz alarak AP'nin adayları Murat Bayrak'a eleştirilerde bulunmuştur. Dayı, Murat Bayrak'ın seçmenin oyunu parayla satın almak istediğini, parayla her şeyin satın alınabileceğini zanneden bu gibi kişilere seçmenin oy vermeyeceğini söylemiştir. Ersin Dayı'dan sonra Avukat Metin Kurttaş da kürsüye gelerek ezilmiş tüm yurttaşların bu bozuk düzeni değiştirmek için söz birliği ettiğini ve 14 Ekim'de CHP'nin iktidara geleceğini ileri sürmüştür.⁷⁷ Ayrıca CHP, AP'nin seçim propagandası kapsamında Boğaz Köprüsü üzerinde ve Atatürk portresi altında astığı Genel Başkanı Süleyman Demirel'in afişlerini kaldırmak için Biga İlçe Seçim Kuruluna başvurmuştur. Kurul yaptığı incelemede; AP'nin propaganda amacıyla köy kahvehanelerine ve diğer yerlere astırdığı afişlerin seçim kanununa aykırı olduğunu tespit ederek bütün afişlerin toplattırılmasına karar vermiş ve afişler yasaklanmıştır.⁷⁸

Cumhuriyet gazetesinden Şükrü Ketenci'nin yukarıdaki satırlarda değindiğimiz makalesinde Çanakkale'de AP dışında CHP ve diğer partilerin durumundan bahsederek izlenimlerini okuyucuyla paylaşmıştır. Ketenci, CHP il teşkilatının aday yoklamasından fazla yıpranmadan çıktığını, çünkü geçen seçimde adayları listeye giremeyen ilçelerin küserek oy kullanmamalarını önlemek için protokol yapıldığı bilgisini vermiştir. Yazar, partilerle yaptığı görüşmelerde CHP'nin gerek parti içi çalışmalarının artması, gerekse Ecevit hayranlığının partiye oy kazandıracağı düşüncesinde olduklarını görmüştür. CHP'nin bu seçimden çok ümitli olduğunu belirterek 2 milletvekili

73 *Devrim*, 25 Eylül 1973, s. 1.

74 *Devrim*, 26 Temmuz 1973, s. 1.

75 *Devrim*, 3 Ekim 1973, s. 1.

76 *Devrim*, 4 Ekim 1973, s. 1.

77 *Devrim*, 11 Ekim 1973, s. 1.

78 *Devrim*, 4 Ekim 1973, s. 1.

ve 1 senatörlüğü kazanacakları ümidinde olduklarını ifade etmiştir. Kentte etkili olan partilerden Demokratik Parti (DP)'nin seçimde sürpriz yapabileceğine dikkat çekerek özellikle Refet Sezgin'e kırılan AP'lilerin kendi saflarına geçmesi halinde 1, hatta 2 milletvekili çıkarabileceği öngörüsünde bulunmuştur. Ketenci son olarak özellikle Biga'da Milli Selamet Partisi (MSP)'nin önemli miktarda oy alabileceğini, fakat diğer partiler için milletvekili çıkarmanın mümkün olmayacağını ifade ederek seçim öncesi tahminlerini dile getirmiştir.⁷⁹ Şükrü Ketenci'nin Çanakkale ili ve ilçelerinde yaptığı gözlem, izlenim ve görüşmelerden çıkardığı sonuçlar dikkate alındığında kentin nabzını iyi bir şekilde tutarak seçim tahminlerinde yanılmadığı ortaya çıkmıştır.

2.3. Seçim Sonuçları

14 Ekim 1973 seçimleri, 1969 seçimlerinde olduğu gibi Barajsız D'hondt yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Türkiye genelinde 67 ilde yapılan seçimlerde oy kullanma işleminin saat 17.00'de tamamlanmasının ardından sayım işlemine geçilmiştir. Yapılan seçimde 16.798.164 seçmen olmasına rağmen oy kullanan seçmen sayısı 11.223.843'te kalmıştır. Oy kullanma sayısının düşük olması sebebiyle seçime katılım oranı % 66.82 olarak gerçekleşmiştir. Seçim sonucuna göre; CHP 3.570.583, AP 3.197.897, DP 1.275.502, MSP 1.265.771, CGP 564.343, MHP 121.759, MP 62.377 ve bağımsız adaylar 303.218 oy almıştır. Alınan oylar dikkate alındığında; CHP % 33.30, AP % 29.82, DP % 11.89, MSP % 11.80, CGP % 5.27, MHP % 3.38, MP % 0.58 ve bağımsız adaylar % 2.82 oy oranı elde etmiştir.⁸⁰ Ayrıca 1970 yılında yapılması gerekirken 1973 yılına ertelenen senatörlük seçimlerinde CHP 25, AP 22, MSP 3 ve bağımsızlar da 1 senatörlük kazanmıştır.⁸¹ CHP; 1965'ten sonra geliştirdiği merkez-sol açılımı, 1972'de yenilediği parti liderliği ve Ecevit'in seçmenler tarafından bir umut olarak görülmesiyle birlikte uzun yıllar sonra seçimde zafer kazanmıştır.⁸²

Yurt genelinde yapılan oy sayım sonucunda CHP birinci parti olurken, Çanakkale'de ise AP olmuştur. Çanakkale'de 195.241 seçmenden 128.710'u oyunu kullanmış ve böylece il genelinde seçime katılım oranı % 65.93 olarak gerçekleşmiştir. Çanakkale Merkez ilçe, Ezine, Bayramiç, Ayvacık, Çan, Biga, Yenice, Gelibolu, Eceabat, Lâpseki'de oy dağılımları incelediğinde; AP 54.563, CHP 44.003, DP 11.991, MSP 6.776, CGP 2.215, MHP 1.852, TBP 1.014, MP 592 ve bağımsız adaylar ise 433 oy almıştır.⁸³ Söz konusu oylara bağlı olarak Çanakkale'den Millet Meclisi ve Senatoya giden isimler arasında; AP'den Refet Sezgin, Zekiye Gülsen, Murat Bayrak milletvekili ve İsmail Kutluk da senatör olarak yer almıştır. CHP'den ise Orhan Çaneri, Hasan Sever milletvekili ve İmadettin Elmas senatör olarak Meclis'e girmiştir.⁸⁵ Çanakkale'de milletvekilliği ve senato seçim sonuçları göz önüne alındığında; AP 1969 seçimlerine göre büyük oranda oy kaybına uğradığı ve CHP'nin oy oranını % 45 oranında arttırdığı görülmüştür.

AP'den milletvekili seçilen Zekiye Gülsen, Çanakkale'de oy kaybedilmesinin sebepleri arasında; Refet Sezgin'in kendisiyle çalışmak istememesi ve kendisine karşı başka bir cephenin taraftarıymış gibi tutum takınılmasının etkili olduğunu ifade

79 Ketenci, a.g.m., *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1973, s. 5.

80 Ezherli, a.g.e., s.97.

81 *Seçim: Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*, s. 110.

82 Hikmet Özdemir, "1960-1980 Dönemi", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ed.; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s. 36.

83 Ayrıntılı veriler için bkz; *Resmî Gazete*, 31 Ekim 1973, s. 11, *Yeni Çanakkale*, 2 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 3 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 5 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 6 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 7 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 8 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 9 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 12 Kasım 1973, s. 1, *Yeni Çanakkale*, 13 Kasım 1973, s. 1, <https://www.haberler.com/secim/1973/lapseki-secim-sonuclari/>, (Erişim: 09.03.2023).

84 *Demokrat Çanakkale*, 16 Ekim 1973, s. 1.

etmiştir.⁸⁵ Seçim sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; seçim öncesi askerinin siyasete müdahil olması veya karışması olarak nitelendirilen 12 Mart Muhtırası ve sonrasında yaşanan gelişmelerin seçime giden süreçte vatandaş üzerinde ciddi etkisi olmuştur. Bu çerçevede; seçmenin demokratik tavrını ve sandığa gitme eğilimini olumsuz yönde etkileyerek yurt genelinde seçime katılım oranının % 66.82 gibi düşük oranda kalmasına sebep olmuştur. Özetle, seçim sonuçlarıyla şekillenen yeni siyasi güç dengesinin ortaya çıkmasında 12 Mart Muhtırasının belirleyici rolü olduğu söylenebilir.

Zekiye Gülsen, Millet Meclisi'nin 4. dönemi olarak adlandırılan 1973-1977 yılları arasında; 4 kanun teklifi, 4 sözlü soru önergesi, 6 defa kanun tasarı ve teklifleri hakkında, 1 defa diğer önerge ve 1 defa gündem dışı söz alarak düşüncelerini paylaşmıştır.⁸⁶ Bu doğrultuda Zekiye Gülsen Meclisin 4. döneminde; TBMM Kitaplığı kanun teklifi, 1974 yılı genel bütçeleri kanunlaşınca kadar devlet harcamalarının yapılmasına yetki veren kanun tasarısı, 1975 yılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ile 1977 yılı Cumhurbaşkanlığı bütçe görüşmelerinde söz almıştır. Gülsen, korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanun teklifinin gündeme alınması için önerge vermiş, Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak ile Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Ereğ'e sözlü soru sormuştur. Ayrıca Çanakkale'de gerçekleşen deprem hakkında gündem dışı⁸⁷ olarak konuşma yapmıştır.

Zekiye Gülsen, Millet Meclisi'nin 1973-1977 döneminde de ülke gündemini ilgilendiren ve seçim bölgesinin sorunlarına ışık tutacak değerlendirmeler yapmaya devam etmiştir. Gülsen'in kanun teklifi, önerge, sözlü-yazılı soruları ile gündem dışı yaptığı konuşmalar incelendiğinde; Çanakkale'nin sorunlarının Meclis kürsüsünden dile getirilmesini sağladığı gibi kentnin gündemde kalmasına yardımcı olduğu görülmüştür. Aynı zamanda gündeme getirdiği meselelerin çözümü için Bakanlıklara yönelttiği sorular ve aldığı cevaplar kentte memnuniyetle karşılanmıştır.

Sonuç

Zekiye Gülsen'in 1948 yılında dost ortamında başladığı siyasi arenaya ilgisi, 27 Mayıs 1960 ihtilalinde eşi Ahmet Gülsen'in ordudan haksız bir şekilde emekli edilmesiyle giderek artmıştır. Eşine yapılan bu haksızlığı içine sindiremeyen Zekiye Gülsen, siyaseti aktif bir şekilde takip etmeye başlamıştır. Aynı zamanda eşi Ahmet Gülsen'in Adalet Partisi ilçe başkanlığından alınması da hırsını giderek arttırmış ve 1965 genel seçimlerinde AP'den milletvekili aday adayı olmuştur. Ancak kendisi hakkında "kadından vekil olmaz, kadından mı bir şeyler isteyeceğiz" gibi olumsuz propagandalar köylüler ile kadınlara üzerinde etkili olmuş ve ön seçim sonucunda aday adayı olamamıştır. Bu durum onu kamçılamış ve Türk siyasetinde yer edinmek için büyük gayret göstermiştir.

1965 genel seçimlerinde hakkında yapılan olumsuz propagandalar sonucu başarısız olan ve bu durumdan dersler çıkaran Zekiye Gülsen; 1969 genel seçimleri öncesinde köylü kadınlara oylarını nasıl kullanacağını anlatmış, kadınlara 3.000 civarında

85 Gülsen, *a.g.e.*, s. 216-217.

86 *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009*, s.1 92.

87 Millet Meclisi, D. 4, C. 12, B. 78, Tarih: 20.05.1975, s.227-228; Millet Meclisi, D. 4, C. 1, B. 45, Tarih: 26.02.1974, s.745-747; Millet Meclisi, D. 4, C. 10, B. 46, Tarih: 23.02.1975, s.81-83. Millet Meclisi, D. 4, C. 10, B. 47, Tarih: 24.02.1975, s.213-215; Millet Meclisi, D. 4, C. 24, B. 47, Tarih: 17.02.1977, s.204-206; Millet Meclisi, D. 4, C. 23, B. 33, Tarih: 18.01.1977, s.125; Millet Meclisi, D. 4, C. 25, B. 55, Tarih: 25.02. 1977, s.269-270; Millet Meclisi, D. 4, C. 25, B. 56, Tarih: 26.02 1977, s.420; Millet Meclisi, D. 4, C. 11, B. 58, Tarih: 01.04.1975, s.253-254.

mektup yazmış, aday olmayacak söylentilerine karşı köylüleri ve kadınları uyanık olmaya davet ederek kendisi hakkındaki olumsuz propagandaları çürütmüştür. Çanakkale'de yapılan ön seçimler sonucunda AP'den milletvekili aday adaylığını kazanmış ve 1969 genel seçimleri sonucunda Çanakkale'nin ilk kadın milletvekili seçilerek Millet Meclisi'ne girmiştir. Zekiye Gülsen; 1969-1973 yılları arasında Meclis'te kanun teklifi, sözlü-yazılı soru, kanun tasarısı ve teklifleri ile gündem dışı olmak üzere 23 konuşma yapmıştır. Aktif bir şekilde Meclis'te görev yaparak ülke gündemine dair açıklamalarda bulunmuş, Çanakkale'nin sorunlarını gündeme getirerek çözüme kavuşturulmasında etkili olmuştur. Bu konuda en somut örnek olarak Lâpseki-Gelibolu arasındaki feribot seferberlerinin 1 Temmuz 1973 yılında başlaması gösterilebilir.

Zekiye Gülsen, 1973 genel seçimlerinde de Çanakkale'den aday adaylığını koymuş, fakat Çanakkale'deki etkinliği kent kamuoyu tarafından bilinen Devlet Bakanı Refet Sezgin'in kendisine karşı cephe alması ve milletvekilliğini engelleme çabalarına karşı sonuna kadar mücadele etmiştir. Ön seçimleri kazanarak milletvekili aday adayı olmuş ve 1973 genel seçim sonuçlarında tekrar vekil olmayı başarmıştır. Gülsen, 1973-1977 yılları arasında Meclis'te kanun teklifi, sözlü-yazılı soru, kanun tasarısı ve teklifleri ile gündem dışı olmak üzere 16 konuşma yapmıştır. Bu konuşmalarda özellikle hem bir anne hem de bir öğretmenliğinin getirdiği sorumluluk ve sahip çıkma duygusuyla özel çocukların sorunlarını gündeme getirmiş ve kız çocuklarına orduda daha fazla görev verilmesini istemiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Meclis'te erkek vekiller kadar kadın vekillerin de yer alması gerektiğini ifade ederek kadınlara fırsat verildiğinde başaramayacağı hiçbir şeyin olmadığını söylemiştir.

Zekiye Gülsen, 1977 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden aday adayı olmak istemiş, ancak yine Devlet Bakanı Refet Sezgin'in partideki etkinliğinden dolayı adaylığı engellenmiştir. Buna rağmen siyasi hayatına devam etme kararlığı gösterip 1983 yılında Milliyetçi Demokrasi Partisi, 1987 ve 1991 genel seçimlerinde Doğru Yol Partisi'nden aday adaylığını koysa da milletvekili listelerinde kendine yer bulamamıştır. Hayatının son dönemine kadar aktif siyasetin içinde olan Zekiye Gülsen 1969-1973, 1973-1977 yılları arasında Milletvekili olarak Çanakkale'yi Meclis'te temsil etmiş ve 1978-1979 yılları arasında da Lâpseki Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Sonuç olarak Zekiye Gülsen'in Türk siyasetinde kadın varlığının ve kadın haklarının savunucusu olarak gösterdiği mücadele azmi kadınlar üzerinde etkili olmuştur. Aynı zamanda Meclis'te yaptığı konuşmalar Çanakkaleli vatandaşlar tarafından takdir edilmiş, kendisine karşı gösterilen sevgi, saygı ve ilginin karşılığını çalışkanlığı ile göstermiştir.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

- Millet Meclisi, D. 3, C. 5, B. 85, Tarih: 22.05.1970.
Millet Meclisi, D. 3, C. 6, B. 102, Tarih: 12.06.1970.
Millet Meclisi, D. 3, C. 7, B. 113, Tarih: 27.06.1970.
Millet Meclisi, D. 3, C. 7, B. 117, Tarih: 01.07.1970.
Millet Meclisi, D. 3, C. 8, B. 125, Tarih: 11.07.1970.
Millet Meclisi, D. 3, C. 11, B. 52, Tarih: 18.02.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 11, B. 59, Tarih: 25.02.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 130, Tarih: 14.07.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 132, Tarih: 16.07.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 15, B. 33, Tarih: 19.07.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 16, B. 138, Tarih: 28.07.1971.
Millet Meclisi, D. 3, C. 21, B. 42, Tarih: 18.02.1972.
Millet Meclisi, D. 3, C. 23, B. 61, Tarih: 27.03.1972.
Millet Meclisi, D. 3, C. 30, B. 26, Tarih: 22.12.1972.
Millet Meclisi, D. 3, C. 31, B. 29, Tarih: 27.12.1972.
Millet Meclisi, D. 3, C. 32, B. 39, Tarih: 12.01.1973.
Millet Meclisi, D. 3, C. 32, B. 46, Tarih: 30.01.1973.
Millet Meclisi, D. 3, C. 34, B. 62, Tarih: 19.02.1973.
Millet Meclisi, D. 4, C. 1, B. 45, Tarih: 26.02.1974.
Millet Meclisi, D. 4, C. 10, B. 46, Tarih: 23.02.1975.
Millet Meclisi, D. 4, C. 10, B. 47, Tarih: 24.02.1975.
Millet Meclisi, D. 4, C. 11, B. 58, Tarih: 01.04.1975.
Millet Meclisi, D. 4, C. 12, B. 78, Tarih: 20.05.1975.
Millet Meclisi, D. 4, C. 23, B. 33, Tarih: 18.01.1977.
Millet Meclisi, D. 4, C. 24, B. 47, Tarih: 17.02.1977.
Millet Meclisi, D. 4, C. 25, B. 55, Tarih: 25.02.1977.
Millet Meclisi, D. 4, C. 25, B. 56, Tarih: 26.02.1977.

Resmi Gazete, 31 Ekim 1973.

Tercüme-i Hal Varakası.

II. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet, 22 Ağustos 1969.

Cumhuriyet, 2 Eylül 1973.

Cumhuriyet, 3 Eylül 1973.

Cumhuriyet, 8 Eylül 1973.

Cumhuriyet, 1 Eylül 1983.

Demokrat Çanakkale, 8 Nisan 1969.

Demokrat Çanakkale, 2 Mayıs 1969.

Demokrat Çanakkale, 11 Haziran 1969.

Demokrat Çanakkale, 28 Temmuz 1969.

Demokrat Çanakkale, 26 Ağustos 1969.

Demokrat Çanakkale, 30 Ağustos 1969.

Demokrat Çanakkale, 3 Eylül 1969.

Demokrat Çanakkale, 10 Eylül 1969.

Demokrat Çanakkale, 13 Ekim 1969.

Demokrat Çanakkale, 20 Ekim 1969.

Demokrat Çanakkale, 7 Ağustos 1973.

Demokrat Çanakkale, 11 Ağustos 1973.

Demokrat Çanakkale, 23 Ağustos 1973.

Demokrat Çanakkale, 16 Ekim 1973.

Devrim, 2 Temmuz 1969.

Devrim, 18 Ağustos 1969.

Devrim, 29 Ağustos 1969.

Devrim, 1 Eylül 1969.

Devrim, 2 Eylül 1969.

Devrim, 9 Eylül 1969.

Devrim, 13 Eylül 1969.

Devrim, 20 Eylül 1969.
Devrim, 27 Eylül 1969.
Devrim, 3 Ekim 1969.
Devrim, 9 Ekim 1969.
Devrim, 13 Ekim 1969.
Devrim, 14 Ekim 1969.
Devrim, 15 Ekim 1969.
Devrim, 17 Ekim 1969.
Devrim, 18 Ekim 1969.
Devrim, 19 Haziran 1973.
Devrim, 28 Haziran 1973.
Devrim, 7 Temmuz 1973.
Devrim, 16 Temmuz 1973.
Devrim, 26 Temmuz 1973.
Devrim, 1 Eylül 1973.
Devrim, 3 Eylül 1973.
Devrim, 25 Eylül 1973.
Devrim, 3 Ekim 1973.
Devrim, 4 Ekim 1973.
Devrim, 11 Ekim 1973.
Milliyet, 22 Ağustos 1969.
Milliyet, 14 Ağustos 1979.
Milliyet, 24 Eylül 1983.
Yeni Çanakkale, 9 Eylül 1969.
Yeni Çanakkale, 9 Ekim 1969.
Yeni Çanakkale, 14 Ekim 1969.
Yeni Çanakkale, 15 Ekim 1969.
Yeni Çanakkale, 28 Temmuz 1973.
Yeni Çanakkale, 23 Ağustos 1973.

Yeni Çanakkale, 2 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 3 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 5 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 6 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 7 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 8 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 9 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 12 Kasım 1973.

Yeni Çanakkale, 13 Kasım 1973.

III. Kitaplar

Ahmad, Feroz, Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Hil Yay., İstanbul, 1992.

Akşin, Sina, Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, İmaj Yay., Ankara, 2006.

Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2012.

Atabay, Mithat, Çanakkale'nin Evlatları, Çanakkale Belediyesi, Çanakkale, 2019.

Demirel, Süleyman, 1971 Buhranı ve Aydınlığa Doğru, Doğu Matbaası, Ankara, 1973.

Demirel, Tanel, Adalet Partisi İdeoloji ve Politika, İletişim Yay., İstanbul, 2013.

Ezherli, İhsan, Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 54, b.t.y.

Gülsen, Zekiye, Yamalı Bohçam, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

Gülsen, Zekiye, Yollar, Yıllar, İzler, Ankara 2005.

Komsuoğlu, Ayşegül, "1969 Seçimleri ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi", Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri, C. 2, s. 477-511, TBMM Basımevi, Ankara, 2020.

Seçim: Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınları: 5, TBMM Basımevi, Ankara, 1982.

Tekil, Füzulan, Türk Demokrasisi İçinde Süleyman Demirel, Göktürk Yay., İstanbul, 1976.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, Haz. Semra Gökçimen vd, TBMM Basımevi, Ankara, 2009.

IV. Makaleler

Esmer, Gülsüm Tütüncü, “Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 10, S. 3, İzmir, 2008, ss. 69-85.

Ketenci, Şükrü, “Çanakkale’de AP ile CHP’nin Önce Parti Anlaşmazlıkları Çözümüne Bağlaması Gerekliyor”, Cumhuriyet, 8 Eylül 1973.

Özdemir, Hikmet, “1960-1980 Dönemi”, Türkler, Editörler; Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, C. 17, Ankara, 2002, ss. 15-47.

V. İnternet Kaynakları

<https://www.haberler.com/secim/1973/lapseki-secim-sonuclari/>, (Erişim: 09.03.2023).